

COVENANT & CONVERSATION

RABİ LORD JONATHAN SACKS ל"צ ILE
LİDERLİK KONULU DERSLER

Covenant & Conversation yazılarına yönelik cömert sponsorlukları
için The Maurice Wohl Charitable Foundation'a teşekkürlerimizle

Bireylerden Oluşan Bir Halka Liderlik Etmek Bamidbar 5781

Bamidbar kitabı Bene-Yisrael için yapılan bir nüfus sayımıyla başlar. Bu kitabın diğer dillerde *Sayılar* adıyla bilinmesinin sebebi budur. Bu durum birkaç soruya neden olmaktadır: Acaba bu sayma işleminin önemi nedir? Ve neden özellikle burada, kitabın başında yapılmaktadır? Bunun yanında, halk için daha önce iki sayım daha yapılmıştır ve tek bir yıl içinde bu üçüncü sayım olacaktır. Sadece bir sayım yeterli olmalıydı. Ayrıca, sayma işleminin liderlikle herhangi bir bağlantısı var mıdır?

Bir çelişki gibi görünen bir duruma işaret ederek başlayalım. Bir yandan Raşi, Tora'nın nüfus sayımı işlemlerinin, Tanrı adına sevgi ifade eden birer jest olduğunu söylemektedir:

Onlar (Bene-Yisrael) O'nun tarafından sevildikleri için, Tanrı onları sık sık sayar. Onları Mısır'dan çıkmak üzere oldukları zaman saymıştı. Onları, Altın Buzağı olayından sonra, geriye kaç kişi kaldıklarını belirlemek için saymıştı. Ve şimdi, Mevcudiyetini onların üzerine yerleştirmek üzereyken (Mişkan'ın ibadete açılmasıyla) onları bir kez daha saymıştır. (Raşi'nin Bamidbar 1:1 açıklaması)

Tanrı Bene-Yisrael için bir nüfus sayımı emrettiği zaman, bunun amacı onları sevdiğini göstermektir.

Diğer yandan, Tora, halkın sayımını yapmanın beraberinde bir riski de getireceğini çok açık ifadelerle belirtmiştir.

Sonra Tanrı, Moşe'ye şöyle dedi: "Bene-Yisrael'in nüfus sayımını yapacağın zaman, herkes, sayıldığı sırada hayatı için bir diyet vermelidir. O zaman, sen onları saydığında, başlarına hiçbir bela gelmeyecektir." (Şemot 30:11-12)

Asırlar sonra, Kral David halkı saydığı zaman İlahi bir öfke söz konusu olmuş ve yetmiş bin kişi ölmüştü.¹ Eğer saymak bir sevgi ifadesiyse bu nasıl olabilir?

Cevap, Tora'nın sayma işlemini tarif ederken kullandığı ifadede yatmaktadır: *seu et roş*; tam anlamıyla “başı kaldırın” (Bamidbar 1:2). Bu, tuhaf, dolambaçlı bir ifadedir. Tanah İbranicesi, saymak anlamına gelen çok sayıda fiil içerir: *limnot*, *lifkod*, *lispor*, *lahşov*. Acaba Tora nüfus sayımı için neden bu basit sözcükleri değil de, dolambaçlı bir ifade kullanarak halkın “başlarını kaldırın” demektedir?

Bunun kısa cevabı şöyledir: Herhangi bir nüfus sayımında, başka bir sayımda veya yoklamada, toplama – kalabalığa, çokluğa, kitleye – odaklanma eğilimi vardır. İşte, burada altmış milyon insandan oluşan bir ulus, yüz bin çalışanı olan bir şirket veya altmış bin kişilik taraftar kitlesi var, deriz. Herhangi bir toplam, grubu veya ulusu bir bütün olarak değerlendirme eğilimi gösterir. Toplam ne kadar büyükse, ordu ne kadar güçlüyse, takım da o kadar popüler ve şirket o kadar başarılıdır.

Saymak, bireyin değerini düşürür ve onu yeri doldurulabilir hale getirme eğilimi gösterir. Eğer savaşta bir asker ölürse, başka biri onun yerini alacaktır. Eğer bir kişi kurumdan ayrılırsa, onun işini yapmak üzere başka biri işe alınabilir.

Kitle kavramının adını kötüye çıkaran bir başka nokta da, kalabalıkların, bireylerin kendi bağımsız yargılarını kaybetmesine ve başkaları ne yapıyorsa onun peşinden gitmesine yol açma etkisidir. Buna “sürü psikolojisi” diyoruz ve bu bazen kolektif çılgınlıklara da yol açabilmektedir. 1841’de Charles Mackay, *Extraordinary Popular Delusions and the Madness of Crowds* (Olağanüstü Kitlese Yanılgılar ve Kalabalıkların Çılgınlığı) adlı klasik araştırmasını yayınlamıştı. Bu araştırma bize, 1720’li yıllarda binlerce kişinin parasını kaybetmesine yol açan Güney Denizi Şirketi Balonu’ndan ve koca servetlerin tümüyle tek bir lale soğanı için harcandığı Hollanda’daki lale deliliğinden bahsetmektedir. 1929 ve 2008’deki büyük ekonomik çöküşler de aynı kalabalık psikolojisine sahne olmuştur.

Bir başka büyük eser, Gustav Le Bon’un *The Crowd: A Study of the Popular Mind* (Kitle: Popüler Zihin Üzerine Bir İnceleme) (1895) adlı kitabı, kalabalıkların nasıl da, bireylerin davranışlarını kolektif bir “grup zihniyeti”ne dönüştüren bir “manyetik etki” uyguladığını göstermiştir. Onun ifadesiyle, “Kitle içinde bir birey, rüzgârın gelişigüzel şekilde körüklediği diğer kum tanelerinin arasında bir kum tanesidir.” Kitle içindeki insanlar isimsiz hale gelir. Vicdanları susturulur. Kişisel bir sorumluluk duygusunu kaybederler.

Kalabalıklar garip bir şekilde, gerileyen davranışa, ilkel tepkilere ve içgüdüsel davranışlara yatkındır. İnsanların korkularıyla ve kurban olma duygularıyla oynayan demagoglar tarafından kolayca yönlendirilirler. Le Bon, bu gibi liderlerin “özellikle hastalıklı bir şekilde gergin, kolay heyecanlanan, çılgınlığın sınırındaki yarı-dengesiz insanların saflarından çıktığına”² işaret etmiştir ki bu, Hitler’e dair dikkate değer bir öngörüdür. Le Bon’un eserinin, Fransa’da antisemitizmin arttığı ve Dreyfus duruşmaları ile aynı dönemde yayımlanmış olması hiç de tesadüf değildir.

Yahudiliğin dikkate şayan özelliklerinden birinin önemi de buradadır. Yahudilik – daha önce hiçbir uygarlıkta olmayan bir olguyla, bireyin vakar ve şerefi üzerinde ısrar etmeyi ilke

¹ Şemuel II 24; Divre Ayamim I 21.

² Gustav Le Bon, *The Crowd*, Londra, Fisher Unwin 1896, 134.

edinmiştir. Biz, her insanoğlunun Tanrı'nın suretinde ve benzeyişinde yaratıldığına inanırız. Hahamlarımız, her bir yaşamın, evrenin bütünü gibi olduğunu söylemişlerdir.³ Rambam her birimizin kendisini, sanki bir sonraki hareketimiz dünyanın kaderini değiştirecekmiş gibi görmesi gerektiğini yazmıştır.⁴ Uygulamada kanun başka türlü bile olsa, birbiriyle çatışan her görüş Mişna'da özenle kaydedilmiştir. Hahamlarımız, Tora'daki her bir pasuğun, yetmiş tefsire kabil olduğunu söylemişlerdir. Hiçbir ses, hiçbir görüş susturulmaz. Yahudilik bireyselliğimizi kitlenin içinde kaybetmemize asla izin vermez.

Talmud'da, altı yüz bin Bene-Yisrael'i aynı yerde bir arada görüldüğü zaman söylenecek harika bir *berahadan* bahsedilir. Şöyledir bu *beraha*: "Sırları ayırt eden Sen, A-Şem, Mübareksin."⁵ Talmud, her insanın farklı olduğu açıklamasını yapar. Her birimizin farklı nitelikleri vardır. Hepimiz kendi düşüncelerimizi düşünürüz. Her birimizin aklına girip ne düşündüğümüzü bilmek sadece Tanrı'nın yapabileceği bir şeydir ve söz konusu *beraha* da buna atıfta bulunmaktadır. Başka bir deyişle, insani gözlerle bakıldığında yüzlerin kitle içinde belirsizleştiği muazzam bir kalabalık içinde bile, Tanrı hâlâ bize bir kalabalığın üyeleri değil, birer birey olarak bakar.

Nüfus sayımının bağlamında kullanılan "başı kaldırmak" ifadesinin anlamı budur. Tanrı, Moşe'ye bir ulus sayıldığı zaman, her bireyin kendisini önemsiz hissedebilmesi yönünde bir tehlike olduğunu söylemektedir. "Ben kimim? Nasıl bir fark yaratabilirim? Milyonlarca insan içinde sadece bir kişiden, okyanusta basit bir dalgadan, sahildeki tek bir kum tanesinden, sonsuzluğun yüzeyindeki bir tozdan ibaretim."

Buna karşı, Tanrı, Moşe'ye, halka, her birinin önemli olduğunu göstererek insanların başlarını kaldırmasını söylemektedir; birer birey olarak önem taşımaktadırlar. Gerçekten de Yahudi kanununda *davar şe-be-minyan*, yani "sayılan bir şey", yani kiloyla değil de tane tane satılan bir şey, bin veya bir milyon başka şeyle karıştığı zaman bile geçersiz veya etkisiz hale gelmez.⁶ Yahudilikte, nüfus sayımı daima, bireyler olarak bize değer verildiğini işaret edecek şekilde gerçekleştirilmelidir. Her birimizin kendine has yetenekleri vardır. Sadece benim yapabileceğim bir katkı vardır. Bir insanın başını kaldırmak, ona ilgi göstermek, onu tanımak demektir. Bu bir sevgi jestidir.

Ancak *bireysellik* ile *bireycilik* arasında dünya kadar fark vardır. Bireysellik, benim, bir takımın benzersiz ve değer verilen bir üyesi olduğumu belirtir. Bireycilik ise, benim hiçbir şekilde bir takım oyuncusu olmadığım anlamına gelir.⁷ Beni grup değil, sadece kendim ilgilendirmektedir. Harvard Üniversitesi sosyologlarından Robert Putnam, Birleşik Devletler'de, her zamankinden daha çok insanın on lobutlu bowlinge gittiğine, ama her zamankinden daha az kişinin bowling takımlarına katıldığına dikkat ederek, bu olguya ünlü bir isim vermiştir: "Tek Başına Bowling."⁸ MIT profesörlerinden Sherry Turkle, yüz yüze arkadaşlıklar yerine içinde bulunduğumuz Twitter, Facebook ve elektronik çağına "Birlikte

³ Mişna Sanedrin 4:4.

⁴ Rambam, Mişne Tora, İlhot Teşuva 3:4.

⁵ Berahot 58a.

⁶ Betsa 3b.

⁷ Çevirenin Notu: Bkz. Bireycilik ve Bireysellik terimlerini bu şekilde tanımlayan Zülfü Livaneli, *Bireycilik ve Bireysellik Arasındaki Fark*, Milliyet, 27.05.1998.

⁸ Robert Putnam, *Bowling Alone*, New York, Simon & Schuster, 2000.

Yalnızlık” adını verir.⁹ Yahudilik, bireyciliğe değil, bireyselliğe değer verir. Hillel’in söylediği gibi, “Eğer ben kendim içinsem, neyim ben?”¹⁰

Tüm bunların, Yahudi liderliği için gerektirmeleri vardır. Bizler sayı sayma işinde değilizdir. Yahudi halkı her zaman küçük bir halk olmuş, ama yine de büyük işler başarmıştır. Yahudiliğin, kalabalıkların duygularını manipüle eden demagojik liderlere karşı derin bir güvensizliği vardır. Moşe, Yanan Çalılık’ta, belagatli olma kabiliyetsizliğinden bahsetmişti. “Ben bir söz adamı değilim” (Şemot 4:10). Bunun bir lider için eksiklik olduğunu düşünüyordu. Oysa tam aksiydi doğru olan. Moşe insanları hitabetiyle sürüklememişti. Bunun yerine, öğretisiyle onları yükseltmişti.

Yahudi bir lider bireylere saygı göstermek zorundadır. Onların “başlarını kaldırmalıdır”. Başında durduğunuz grup ne kadar küçük veya büyük olursa olsun, eğer liderlik etmenin peşindeyseniz, başkalarının dışladığı dul, yetim ve yabancı da dâhil olmak üzere, herkese verdiğiniz değeri daima onlara nakletmeniz gerekir. Asla, korku veya nefret gibi ilkel duygulara hitap ederek bir kalabalığı ardınızdan sürüklemeye kalkışmamalısınız. Asla başkalarının görüşlerini istismar etmemelisiniz.

Bireylerden oluşan bir ulusa liderlik etmek zordur, ama tüm liderlikler içinde insana en meydan okuyan, en çok güç ve ilham veren liderlik budur.

ŞABAT SOFRASI İÇİN SORULAR

1. Sizce Mişkan’ın ibadete açılmasından hemen önce bir nüfus sayımı yapılmasının amacı neydi?
2. Kalabalıklara ilham verici konuşmalar yapan büyük bir liderle, kitlelere kışkırtıcı nutuklar çeken tehlikeli bir diktatör arasındaki fark nedir?
3. Yahudi kanunu çoğunluk kuralına göre işler – acaba aynı zamanda her bir bireyin görüşüne değer de vererek bunu nasıl yapabilir? (İpucu: *Alaha* kararları nasıl verilmekte ve *Gemara*’da nasıl kaydedilmektedir?)

www.RabbiSacks.org f t @ @ RabbiSacks

The Office of Rabbi Sacks, PO Box 72007, London, NW6 6RW • +44 (0)20 7286 6391 • info@rabbisacks.org

© Rabbi Sacks • All rights reserved • Rabbi Sacks’ın Ofisi Covenant and Conversation Trust tarafından desteklenmektedir

⁹ Sherry Turkle, *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*, New York, Basic Books, 2011.

¹⁰ Mişna Avot 1:14.